

Ненад Поповић

Мастер теологије

Појам тијела код Оригена

Сажетак: У овом тексту аутор покушава да прикаже на који начин се Ориген односио према тијелу. Важно је напоменути да аутор, поред два његова дјела у којима он тежи за систематичношћу (*Почела* и *Пројив Келса*), користи и остала његова дјела са жељом да докучи што више прилика у којима он говори о тијелу. Ориген углавном, о којој год теми да пише, ради то тумачећи Свето Писмо, а овдје су то углавном посланице светог апостола Павла. У раду аутор постепено открива особености тијела полазећи од материје као подлоге тијелу до Оригенове подјеле на различите 'врсте' тијела која је узрокована заслугама оног ко посједује то тијело, све до васкрсења и преображаја тијела при Другом доласку Христовом. У првом дијелу рада се говори о тијелу насупрот Богу као потпуно нематеријалном, али и о Оваплоћењу, затим о основним ознакама тијела те вези са душом и на крају о Христовом тијелу посебно. У другом дијелу највећи дио, и то је срце рада, заузима Оригеново учење о васкрсењу. Трећи дио рада је тумачење навода из Светог Писма да свети не треба да се боре против плоти, да иако смо у плоти ипак нисмо *ио* плоти и да су наша тијела храм Божији.

Кључне ријечи: Ориген, тијело, плот, оваплоћење, пад, васкрсење, материја, промјењивост, преображење, заслуга, анђели, ђаволи

I Увод

Ориген је човјек који је читав живот давао одговоре на постављена му питања. Некад је на иста одговарао успјешно, а некад и није. Још за живота је због тих одговора бивао хваљен, а опет је био и осуђиван. И након своје исповједничке смрти био је и хваљен и осуђиван, а тако је и данас. Ориген је човјек кога не можете 'прескочити' ако сте теолог. То да је утицао на развој теологије не споре му ни највећи противници, пошто, ако ништа, утицао је да се разјасне ствари које нису најјасније и да се дају одговори на питања на која није одговорено, макар тиме што их је само постављао.

Иако многи говоре да му сâм Бог није дао ту част да пострада мученички (што му је била велика жеља и о чему је написао и дјело), ипак смо мишљења да га је, као и његовог највећег ученика и тумача (по нашем мишљењу, наравно, након кога долази и свети Григорије Ниски), светог Максима Исповједника, Бог оставио у животу да одговори на још бројна питања и да чак спере оптужбе да је јеретик, те да самим тим није члан Тијела Христовог, што им је обојици била основна жеља, да јесу и да се зову Христовим (што сам Ориген на више мјеста каже, тражећи чак и то, можда пророкујући, да га Црква одсјече као десну руку ако се покаче као трули уд).

Многи су и писали и говорили о томе како Ориген схвата душу и дух, али на ње је занимало какав значај у његовој мисли има тијело. Многи су опет говорили да је тијело у његовој мисли само по себи зло и као такво тамница душе те ћемо се, колико је у нашој моћи, потрудити да сагледамо кроз његова главна дјела¹ да ли је то тако. Видјећемо на који начин Ориген приступа тијелу и материји уопште и да ли му налази мјеста у Царству Божијем.

Питамо се да ли је могуће да човјек који је обраћао јеретике и борио се против истих (а нарочито гностика и докета),² а међу њима и једног који је негирао да је Христос тјелесно васкрсао,³ који је говорио о философији као опасној и одбацивао је тамо гдје се иста противи Светом Писму⁴ и који је у свом једином систематском дјелу *Почелима* рекао да му је прије свега стало да његов рад буде у сагласности са Црквом,⁵ буде осуђен? Ориген у *Предговору* свог дјела *Почела* каже:

„Треба чувати црквену проповијед коју су предали апостоли по чину наслједства и која је до данас присутна у Црквама. Само у ону истину треба вјеровати која се ни по чему не разликује од црквеног и апостолског Предања“⁶

У наставку говори како апостоли нису све рекли јасно (осим најнужнијег) да бисмо се ми трудили и добили од Бога бољи дар.⁷

Иако доста истраживача врши подјелу Оригенове теологије нпр. са једне стране, на ону из *Почела*, а са друге на ону из његових бесједа, желећи тиме да кажу да је Ориген у својим бесједама православан а у неким другим дјелима јеретик, ипак не смијемо сметнути са ума да се ту ради о истом човјеку и стога ћемо у овом раду покушати да проникнемо у његову основну мисао која се провлачи кроз сва његова (нама доступна) дјела. Ми ћемо највише пажње поклонити дјелу које је у потпуности сачувано на грчком језику — *Прошив Келса* и дјелу које је ‘дигло највише прашине’ кад је у питању Ориген (иако га имамо само у латинском преводу Руфина из четвртог вијека)⁸ *Почела*.⁹ Наравно, ни остала дјела нису мање важна, али су нам ова два ипак темељ због тога што у њима Ориген тежи за системом.

II Да ли је Бог тијело?

Ориген већ у *Предговору* у *Почелима* каже да „треба испитати како треба да схватимо самога Бога: да ли је тјелесан и обликован у смислу одређеног лика или је његова природа друкчија од оне тијелâ. То, наиме, није јасно изражено у нашој проповиједи“.¹⁰ Иако ово питање није било јасно изражено у хришћанској проповиједи, Ориген није сумњао у то да Бог ни на који начин не може бити тијело. У *Почелима* каже да су неки покушавали да на основу навода из Светог Писма у којима се говори како је Бог, на једном мјесту ватра, а на другом дух, докажу да је Бог тјелесан и

¹ Тачније, оно од њих дјела што је нама било на располагању.

² Види Мандаџов увод у *Роџела*, *Symposion, Split*, 1985, сѝр. 87–88; Ориџен, *Почела* 2, 6, 2.

³ *Исџо*, сѝр. 20.

⁴ *Исџо*, сѝр. 31.

⁵ *Исџо*, сѝр. 38.

⁶ Ориџен, *Почела*, *Пред.* 2.

⁷ *Исџо*, *Пред.* 3.

⁸ Види Edwards, M. J., “Origen No Gnostic; Or on the Corporeality of Man”, *Journal of Theological Studies*, 43/1 (1992) pp. 23–37. Ауџор овог џекста тврди да Руфин није могао суиџински да измјени Ориџенове мисли у дјелу џошџо се оне и џревише џровлаче џако да би џај џоухваџи био и немоџућ, а оно што је за нас битно је то да, када је ријеч о џијелу, ауџор тврди да џу нема Руџинове интџервенџије.

⁹ Види Edwards, M. J., “The Doctrine of the Soul in Origen”, *Origen Against Plato*, Ashgate, Hants 2002, сѝр. 125–9.

¹⁰ Ориџен, *Почела*, *Пред.* 9.

уопште материјалан. Ту вели да је „обичај Светога Писма рећи ‘дух’ ако жели означити нешто што је супротно од овога густога и крутога тијела“.¹¹ Из његовог другог великог дјела, *Против Келса*, видимо да су ти ‘неки’ били философи стоици а можда и неки хришћани који су били под њиховим утицајем. Ориген каже да је лудост назвати Бога тијелом и то појашњава нужним посљедицама тог исказа, тј. да би Бог онда био дјељив, материјалан и подлежан труљењу, распаљив.

„Бога не смијемо замишљати као тијело или у тијелу. Он је, напротив, једноставна разумна природа. Уопште не допушта да у њега уђе икакво додавање.“¹²

„Оно биће — Тројица — које је начело и узрок свему и ‘из којег је све и по коме је све и у коме је све’ није, вјерујемо, тијело нити је у тијелу већ је посве нетјелесан.“¹³

Као што смо већ напоменули, стоици су били ти који су говорили да је Бог материјалан, те тако на неки начин подложен кварењу (ако има неко способан да га поквари), да је његова суштина материјалне супстанце, која је у потпуности промјењива и подложна измјени и промјени, и да ће у одређено вријеме све нестати и да ће остати само Бог.¹⁴ Бог није тјелесан због тога што је невидљив, тј. пошто је Бог невидљив, он је и нетјелесан. Библија је та гдје се јасно каже да је Бог нетјелесан. Због тога ‘ниједан човјек није никад видио Бога’, и ‘прворођени прије сваке твари’ је ‘икона невидљивог Бога’ — гдје се ‘невидљиво’ користи у смислу ‘нетјелесно’.¹⁵ Шта год је, према томе, својствено тјелесима, не смије се приписати ни Оцу ни Сину.¹⁶

Међутим, иако Бог није тијело, ипак, Бог је постао тијело, или, можда тачније, Бог је узео тијело. То је било могуће на тај начин што је људска душа, као разумна природа, те самим тим сродна Богу, била посредник јер се њеној природи не противи узети тијело. Међутим, ни садржавати Бога није било против њене природе јер је разумна суштина.¹⁷ Келс је мислио да сви хришћани, као што су сматрале неке хришћанске секте, држе да Бог не може имати тијело као што је наше.

„Али, ми на ово одговарамо да је при Његовом доласку у овај живот, након што је рођен од жене, узео тијело које је људско и коме је могуће да умре људском смрћу. Због овог, а као додаток другим стварима, говоримо да је био и велики борац јер је Његово људско тијело било у свему искушавано као и код свих људи, а ипак није био као грешни људи јер је био потпуно без гријеха“.¹⁸

Келсу је још сметало и то што је Христос јео и пио, имао такав глас и уопште такво тијело, зато што је он сматрао да би тијело које Бог узима на себе, ако би то уопште било могуће, требало да буде на неки начин ‘божанскије’. Ориген на ово одговара да је имао тијело јер је рођен од жене а да су остале примједбе безначајне. Али „не сматрамо да је тијело Исусово, које се може видјети и опажати чулима, Бог... Када кажемо ово, не одвајамо Сина Божијег од Исуса. Јер, након оваплоћења

¹¹ Почела, 1, 1, 2.

¹² Почела 1, 1, 6.

¹³ Почела 4, 3, 15.

¹⁴ Види *Против Келса III*, 75, цитирано према: *Contra Celsum*, H. Chadwick, trans., Cambridge University Press, Cambridge, 1953.

¹⁵ *Против Келса VII*, 27. Чийав овај Исус написан је према: *Почела 1, 1, 1-3; 1, 1, 6; 2, 4, 3; 4, 3, 15; Против Келса I, 21; III, 75; VI, 63; VI, 64; VI, 69; VI, 70; VII, 27; VIII, 49; Похвала мучеништва 47; О молишви 23, цитирано према Ориген, Похвала мучеништва; О молишви, у: Оци и учитељи Цркве III века: антологија. Том 2, Ориген, ирив. Иларион Алфејев; ирив. са руској М. Р. Мијајлов, Хришћанска мисао, Београд 2006.*

¹⁶ Почела 1, 1, 8.

¹⁷ Почела 2, 6, 3.

¹⁸ *Против Келса I*, 69 (одвлачење наше, Н. П.).

Исусова душа и тијело су постали блиско повезани са Логосом Божијим¹⁹. У *Бесједа на Јеванђеље ѿ Луки* Ориген чврсто брани то да је Спаситељ био и Бог и човјек:

„Пошто неки, за које се чини да вјерују Светом Писму, негирају Божанство Спаситеља, тобоже се позивајући на славу Свемоћног Бога, чини ми се да треба да их подучим ауторитетом самих Писама, да је нешто божанско ушло у људско тијело, и то не само људско тијело, него и у људску душу. Стога нема сумње да се нешто божанско пројавило у Исусовој плоти, нешто што не превазилази само људску, него и природу свих разумних створења“²⁰

Међутим, иако је један од Свете Тројице примио тијело на себе, ипак Он то није морао учинити, поготово што је **једино** Божијој природи — то јест Оцу, Сину и Духу Светом — својствено постојати без тварног битка и без икакве примјесе тјелеснога додатка.²¹ Ориген ово касније разрађује у Другој књизи *Почела*²² гдје каже да је чак немогуће тврдити да осим Оца, Сина и Духа Светога може без тијела живјети иједна друга природа. Тачније, иако се разумне природе умом разликују од тјелесне природе, оне нису никада без ње живјеле нити сада живе и додаје да је исправно сматрати да само Тројица постоји у нетјелесном животу. Дакле, иако постоје различите врсте тијела, да тако кажемо, оне које су свима видљиве, и оне које су видљиве само достојнима, о чему ћемо говорити у наставку, ипак, у потпуности без тијела може да живи само Света Тројица.

III Основне ознаке тијела

Основа тијела је твар. Твар је подлога тијела и заједно са појединачним квалитетима који красе свако тијело, чини тијело.

„Али, иако је твар — како казасмо — по својој властитој природи без квалитета, ипак никада не постоји изван квалитета. Твар је, према томе, огромна. Таква је да је може бити довољно за сва тјелеса која је Бог хтио створити на свијету. Творцу је била подложна и у свему на услузи када је стварао облике и врсте које је хтио. У себе је примала квалитете које јој Бог хтједе утиснути“²³

Оригену није јасно како су толики и тако учени људи могли мислити да је твар нестворена, то јест, да је није начинио Бог, творац свега. То да твар није настала већ да је савјечна са нествореним Богом за њега је кривица безбожности.²⁴ Тијело, за разлику од Бога који је једноставан, је нешто чему се може нешто додати.²⁵ Све што је тјелесно носи ознаке као што су: облик, боја и величина.²⁶ Природа тијела је да је оно у потпуности пропадљиво.²⁷ Свако тијело је дјељиво, материјално и подложно труљењу.²⁸ Али, душа је она која даје живот тијелу и покреће га, пошто оно нема моћ да се креће само.²⁹ Видјети и бити виђен својство је тјелеса.

¹⁹ *Пројив Келса II*, 9.

²⁰ *Бесједа 19, 1–2. на Луку, цитирано према: Homilies 19 and 20 on Luke, у: The Early Church Fathers: Origen, Joseph W. Trigg, New York, 2002.*

²¹ *Види Почела 1, 6, 4 (повлачење наше, Н. П.).*

²² *Види Почела 2, 2, 2; 2, 3, 2–3.*

²³ *Почела 2, 1, 4.*

²⁴ *Исѿо.*

²⁵ *Почела 1, 1, 6.*

²⁶ *Почела 1, 2, 2.*

²⁷ *Пројив Келса V*, 19.

²⁸ *О молићви 23, цитирано према: О молићви, у: Оци и учитељи Цркве III века: анѿолоија. Том 2, Оријен, ѿрир. Иларион Алфејев; ѿрев. са руској М. Р. Мијајѿов, Хришћанска мисао, Београд, 2006.*

²⁹ *Почела 3, 4, 2; Пројив Келса VIII, 19; Пројив Келса VI, 48.*

Ономе пак што је у тијелу, а то су сва остала створења, пружа могућност да се узajамно може видјети.³⁰

Међутим, све ове карактеристике тијела Ориген помиње мање–више као општепознате и не придаје им превише пажње као таквима. Оно што Ориген нарочито наглашава кад је у питању природа тијела је то да она подлијеже различитој и разноврсној измјени. Може се из свега мијењати у све. Као примјер наводи то да се све што ми поједемо и попијемо преображава у суштину нашег тијела.³¹ Још наводи и то да је твар таква да јој је могуће да буде на услузи разним врстама тијела, сходно заслугама оних који ће их носити.³² То што је она тако измјењива је посљедица тога што је створена.³³

„Сви ми који прихватамо постојање промисла тврдимо да је материја као подлога пријемчива прихватању квалитета које Бог жели да јој подари. И по Божијој вољи једна врста квалитета је у предности код одређене материје, али ће након тога посједовати другу врсту квалитета која је, такорећи, боља и супериорнија. Штавише, од почетка до краја свијета промјене у тијелима се дешавају по одређеном реду, могуће је да ће по новом и другачијем реду бити по уништењу свијета, који наша писања називају крај“.³⁴

Ориген још каже и да „није ништа необично да материја, која је по природи подложна промјени, измјени и преображају у шта год Творац зажели, и која може да посједује било који квалитет који Грнчар жели, у једном тренутку посједује квалитет о коме је речено ‘Није посједовао форму љепоте’, а у другом тако славан и изванредан и предиван квалитет да су три апостола који су отишли горе са Исусом и видјели сјајну љепоту пали на своја лица“.³⁵

На крају, иако је тјелесна, и уопште материјална природа таква каква је, ипак је она таква јер је тако створена по Божијој вољи.³⁶ Природа тијела није лоша; јер сама по себи природа тијела није у спреси са злом које је извор нечег лошег.³⁷ Он одговара Келсу да није тачно да је материја која је међу смртницима одговорна за зла. Мисао сваке личности је одговорна за зло које постоји у њему, и то је оно што је зло. Зла су дјела која происходе из тога. У погледу нас ништа више није строго говорећи зло.³⁸

IV Веза душе и тијела

У *Почелима*³⁹ Ориген вели да „су све душе и све разумне природе — биле свете или зле — начињене и створене. Све су, по својој природи, нетјелесне. Али, иако су нетјелесне, ипак су настале...“ Он тврди да ми хришћани покушавамо да покажемо да је разумна душа виша од било које материјалне природе и да је она једно невидљиво и нетјелесно биће.⁴⁰ И она је, као и Бог, мисаоно и разумно суштатство.⁴¹ Али без

³⁰ Види *Почела* 1, 1, 8; 2, 4, 3; *Против Келса* VI, 64; *Против Келса* VI, 69; *Против Келса* VII, 27.

³¹ *Почела* 2, 1, 4; *Против Келса* I, 21; *Против Келса* III, 75.

³² *Почела* 2, 2, 2; 3, 6, 6–7.

³³ *Почела* 4, 4, 8.

³⁴ *Против Келса* IV, 57.

³⁵ *Против Келса* VI, 77.

³⁶ Види *Почела* 3, 6, 5.

³⁷ *Против Келса* III, 42.

³⁸ *Против Келса* IV, 66 (*одвлачење наше, Н. П.*).

³⁹ 1, 7, 1.

⁴⁰ Види *Против Келса* VI, 71.

⁴¹ Види *Похвала мучеништва* 47.

обзира на то што је „она по својој природи нетјелесна и невидљива, у неком материјалном мјесту, потребно јој је тијело погодно природи таквог окружења“.⁴² Занимљиво је да у истом овом одјељку Ориген говори и о томе како душа, када треба да се роди на овом свијету, скида постељицу, која је била корисна за њено пребивање у мајчиној утроби све док је била унутар ње; а испод ње облачи оно што је неопходно за оног ко ће живјети на земљи. У наставку говори о томе да треба да схватимо да „нам је тијело потребно због различитих сврха јер смо на материјалном мјесту, и да треба да буде истог карактера као природа материјалног мјеста“.⁴³ Чак и при Оваплоћењу Христовом, његова душа је потребовала тијело, које иако има нешто заједничко са људима да би могло да живи међу њима, ипак је, због пребивања Логоса Божијег у њему, било потпуно чудесно и имало је и нешто неуобичајено како би душа могла остати незаражена гријехом.⁴⁴ Дакле, души треба тијело да би могла да прелази са једног на друго мјесто.⁴⁵ Ми смо људи жива бића која су састављена од споја тијела и душе и тек је на тај начин било могуће да боравимо на земљи.⁴⁶ Души, и свим разумним **створењима**, је потребно тјелесно одијело да се њиме служе као покривалом.⁴⁷

Још једна битна ставка у односу душе и тијела код Оригена је то да ли душа настаје заједно са тијелом или настаје прије њега? У *Почелима*⁴⁸ Ориген је прилично јасан по том питању:

„Ако људска душа која је нижа, уколико је човјечија, није била обликована са тијелом већ је строго говорећи — **доказано је** — извана уврштена, то тим више вриједи за бића која се означавају као небеска“.⁴⁹

Када у *Прошљив Келса*⁵⁰ Ориген говори о томе какво је Христова душа требало да добије тијело јер је живјела кориснијим животом него већина људи, и из овог навода нам се чини да ту нема никакве сумње да је душа на неки начин ‘постојала’ прије доласка у тијело. Из ових навода а и из *Прошљив Келса IV*, 83 видимо да Ориген сматра да је Бог тај који душе ‘облачи’ у тијела, и то не само људска него и разна друга. Он у *Коменџару на Јеванђеље њо Јовану*⁵¹ говори да је опште мишљење о души да није посијана у исто вријеме са тијелом, него је прије њега, и да је онда, због различитих повода, обучена у плот и крв. Међутим, као и у свему што ради, и овдје Ориген не даје коначну ријеч што видимо у истом *Коменџару*⁵² гдје каже слиједеће:

„И погледи ових учењака, који сматрају да је, по Светом Писму, душа посијана заједно са тијелом, се морају узети у обзир и мора се обратити пажња и на посљедице оваквог погледа. У ствари предмет душе је веома широк, и тежак за одгонетнути, и бира се од расутих израза Светог Писма. И захтјева, стога, посебан третман“.

⁴² *Прошљив Келса VII*, 32.

⁴³ *Прошљив Келса VII*, 33.

⁴⁴ *Види Прошљив Келса I*, 32–3.

⁴⁵ *Прошљив Келса V*, 19.

⁴⁶ *Почела I*, 1, 6; *Прошљив Келса VII*, 33; *V*, 19.

⁴⁷ *Види Почела 4*, 4, 8.

⁴⁸ *I*, 7, 4.

⁴⁹ *Подвлачење наше*, Н. П.

⁵⁰ *I*, 32.

⁵¹ *Види Коменџар на Јеванђеље њо Јовану II*, 24, *цијипрано њрема: Commentary on John*, у: *Ante-Nicene Fathers: The writings of the Fathers Down to A.D. 325*, Vol. 9, A. Menzies, D. D., ed., Hendrickson Publishers, Peabody 2004.

⁵² *Исџо*, VI, 7.

На крају, из тога који примјер Ориген наводи у претходно поменутом наводу из *Почела*⁵³, тј. кад говори о томе како је Бог неке људе, тј. душе, ‘посветио’ још у утроби, он оставља простора и за ову другу страну. Наиме, разумне природе се могу само замислити као такве а иначе оне нису никада без тијела живјеле нити сада живе нити ће икада живјети. Исправно је сматрати да само Тројица постоји у нетјелесном животу.⁵⁴

V Различите ‘врсте’ тијела

Услијед тога што је твар која је подлога тијелима промјењиве природе и што се може мијењати у шта год Творац зажели, сходно заслугама душе,⁵⁵ Ориген говори о више ‘врста’ тијела. Нижа бића носе грубље и чвршће тијело, савршенија и блаженија бића блистају сјајем ‘небеских тијела’, а Божији анђели и синови васкрсења украшени су одјећом духовнога тијела.⁵⁶ Са друге стране, демони као зле силе су без тежег тијела⁵⁷ па их једном приликом Ориген назива и бестјелесним.⁵⁸ Тако ће и безбожни, који су у овоме животу љубили таму заблуда и ноћ незнања послје васкрсења обући тамна и мрачна тијела.⁵⁹ Штавише, и ова тијела у којима смо сада, Ориген назива ‘таштином’. Твар је подвргнута таштини. Ориген лично мисли да испразност није ништа друго до ли тјелесност.⁶⁰ Дакле, након пада Адам је био обучен у ‘таштину’ или ‘понижено тијело’ или ‘тијело смрти ове’ или ‘шатор’, или, као што је његов посредни ученик, свети Григорије Ниски, можда и боље објаснио, ‘кожне хаљине’.⁶¹ Али, нису само наша тијела подвргнута таштини. По Оригену, иако је тијело код звијезда етерично, ипак је од твари и за њих се каже да су подвргнуте таштини јер су стављене у тијело и добиле су задатак да свијетле људском роду.⁶² На једном мјесту у *Проћив Келса*⁶³ Ориген се веома детаљно бави овим питањем. И небеска тијела: сунце, мјесец и звијезде су, по Оригену, (а он то, као и све остало, закључује тумачећи Свето Писмо) били покорени таштини материјалних тијела.⁶⁴ Премда су сви они заједно подвргнути ‘таштини’ против своје воље, ипак их је Онај који их је подвргнуо, то учинио у нади. Али свети ‘будући у овоме шатору, уздишу оптерећени’ са ‘пониженим тијелом,’ и чине све да би се нашли достојни у тајни васкрсења када ће Бог наново обликовати понижено тијело, али не од свих, него само од оних који су се показали као прави ученици Христови, тако да буде саобразно тијелу Христове славе.⁶⁵ Према томе, иако се сада налазимо у стању унижења те смо зато и у ‘пониженом тијелу,’ Бог ће то тијело наново обликовати, али свакоме према заслугама, као што већ наведосмо.

⁵³ 1, 7, 4.

⁵⁴ Види *Почела* 2, 2, 2; 4, 4, 8.

⁵⁵ Види *Почела* 3, 6, 5; 3, 6, 7.

⁵⁶ Види *Почела* 2, 2, 2.

⁵⁷ Види *Проћив Келса* V, 5.

⁵⁸ Види *Проћив Келса* VII, 68.

⁵⁹ Види *Почела* 2, 10, 8.

⁶⁰ Види *Почела* 1, 7, 5.

⁶¹ Види *Проћив Келса* VII, 50.

⁶² Види *Почела* 1, 7, 5.

⁶³ VII, 50.

⁶⁴ Види *Проћив Келса* V, 13.

⁶⁵ Види Коментар на Јеванђеље њо Маџеју XIII, 21, цитирано њрема *Commentary on Matthew*, у: *Ante-Nicene Fathers: The writings of the Fathers Down to A.D. 325*, Vol. 9, A. Menzies, D. D., ed., Hendrickson Publishers, Peabody 2004; Такође и Коментар на Јеванђеље њо Јовану, Прва књига XXVI, 178, цитирано њрема *Commentary on John*, Book 1, у: *The Early Church Fathers: Origen*, Joseph W. Trigg, New York, 2002.

Сад ћемо поменути и она тијела савршенијих бића, анђела и синова васкрсења. Пошто се свако тијело прилагођава окружењу у коме се налази, тако су и она бића која бораве у блаженијим обитавалиштима огрнута небескијим и сјајнијим тијелима.⁶⁶ Већ смо рекли да ће свети након васкрсења примити своја тјелеса у којима су живјели свето и чисто у обитавалишту овога живота и да ће та тјелеса бити сјајна и славна.⁶⁷ Претпостављамо да на њих Ориген мисли кад говори о ‘синовима васкрсења’. Стога, Ориген вели:

„Јер и ми знамо да постоје ‘и небеска тијела и земаљска тијела’ и да је једна слава небеских а друга земаљских тијела и да чак и слава небеских није једна иста; јер једна је слава сунца а друга је слава звијезда а чак се и међу њима ‘једна звијезда од друге разликује у слави’. И стога, као што вјерујемо у васкрсење мртвих, потврђујемо и да се дешавају промјене у одликама тијела пошто су нека од њих ‘посијана у распаљивости, а устају у нераспаљивости, и нека посијана у бешчашћу а устају у слави и нека посијана у немоћи а устају у сили, и тијела која су посијана природно, устају као духовна“.⁶⁸

VI Христово тијело

О овој теми Ориген највише говори у *Пројив Келса*. Разлог томе је Келсова, као и свих незнабожаца, немогућност да прихвате да је Бог постао човјек, или у нашем случају, да је Бог, који је изнад сваке подјеле и промјењивости, узео на себе тијело које је промјењиво. Келс се на све могуће начине изругивао томе што хришћани вјерују у неког човјека који за себе каже да је Бог, а који је био распет од стране свог народа, а поготово још у то да је након три дана васкрсао. Ориген је навјероватније био први који је употребио појам Богочовјек за Христа.⁶⁹ Пошто је Келс мислио да нема ничега дожанског у људском тијелу и души Исусовој а чак је предлагао да је Његово тијело било као она из Хомерових митова, Ориген му одговара да „ми вјерујемо самом Исусу кад говори о дожанству у себи... а и кад говори мислећи на то да је у људском тијелу... Ми говоримо да је он на неки начин сложено биће“.⁷⁰ По Оригену, Исус се у „складу са Божијим обећањем појавио као Бог у људском тијелу зарад нашег спасења“.⁷¹ Келсу је то било неприхватљиво, а као неки ‘услов’ прихватања он је говорио о томе да ако би Бог и узео људско тијело, оно не би било исто као наша тијела (а у овом су га ‘подржавале’ и неке хришћанске секте⁷²). Тачније, мислио је да оно не би потребовало храну, или макар не би потребовало храну ове врсте; оно не би испуштало глас на начин на који то чине људи и тако даље.⁷³ Међутим, Ориген му на то одговара да

„...ми на ово одговарамо да је при Његовом доласку у овај живот, након што је рођен од жене, узео тијело које је људско и коме је могуће да умре људском смрћу. Због овог, а као додаток другим стварима, говоримо да је био и велики борац јер је Његово људско тијело било у свему искушавано као и код свих људи, а ипак није био као грешни људи јер је био потпуно без гријеха“.⁷⁴

⁶⁶ Види Почела 2, 9, 3.

⁶⁷ Види Почела 2, 10, 8.

⁶⁸ *Пројив Келса* IV, 57.

⁶⁹ Види Мандацов увод у *Роџела, Symposion, Split, 1985*.

⁷⁰ *Пројив Келса* I, 66; III, 41 (*йодвлачење наше, Н. П.*).

⁷¹ *Пројив Келса* I, 68; III, 28; VI, 73.

⁷² Види *Пројив Келса* I, 69.

⁷³ Види *Пројив Келса* I, 69 и даље.

⁷⁴ *Пројив Келса* I, 69 (*йодвлачење наше, Н. П.*).

Христос је „вољно узео тијело чија се природа ни по чему не разликује од људске плоти, а са тијелом је узео и његове патње и боли“.⁷⁵ Његово тијело је било рођено „од дјевнице и састојало се од људске суштине и било је подложно патњама и смрти као и остали људи“.⁷⁶ Ориген чак каже да „и сам Исус и његови ученици нису хтјели да људи који им долазе вјерују само у његову божанску природу и чуда, као да није учествовао у људској природи и као да није узео људску плот која жели против Духа“.⁷⁷ Он је сишао у људску природу и људске оквири, и узео је људску душу и тијело повезане са божанским својствима, да би донио спасење вјернима.⁷⁸

Међутим, иако је Христово тијело било људско, ипак смо већ примјетили да је оно имало нека само њему својствена обиљежја. Његово тијело „које је требало да послужи спасењу људи, имало је чисто рођење од Дјеве и није било резултат било какве неморалности“.⁷⁹ И не само то, него, „нешто божанско се пројавило у Исусовој плоти, нешто што не превазилази само људску, него и природу свих разумних створења“.⁸⁰ Иако су након оваплоћења Исусова душа и тијело постали блиско повезани са Логосом Божијим, ипак, по Оригену, не сматрамо да је тијело Исусово, које се може видјети и опажати чулима, Бог.⁸¹ Исус је постао плот онима који живе у плоти, „поставши као што су они да би они могли постати као Он, ‘саобразни икони Његове славе,’ пошто је претходно Он постао саобразан ‘нашем пониженом тијелу,’ када је ‘себе испразнио узевши обличје слуге,’ обновљен је у икону Божију а и њих чини саобразнима икони“.⁸² Он је као Бог дошао у људску душу и тијело⁸³ али они који нису достојни виде само то да је он човјек. Односно, они који су по плоти, само плот и виде. Али, онај „ко је без гријеха, и који више нема потребу за законским жртвама, могуће да је, кад је постао савршен, надмашио и духовни закон, и да долази до Логоса који је изван њега, који је постао плот онима који живе у плоти, а онима који више не војују против плоти, Он се схвата као Логос, као Бог у почетку са Богом, и открива Оца“.⁸⁴ Ориген чак и кад говори о Христовом тијелу каже да је и оно оно наше ‘понижено тијело’ или ‘плот која војује против Духа’ и у том смислу каже и „јер ако је Исус био у обличју плоти грјеховне и због гријеха, и осудио гријех тако што је на себе узео обличје плоти грјеховне, онда се не може рећи о Њему, апсолутно и директно, да није било никакве таме у Њему“.⁸⁵ Али опет „није ништа необично да материја, која је по природи подложна промјени, измјени и преображају у шта год Творац зажели, и која може да посједује било који квалитет који Грнчар жели, у једном тренутку посједује квалитет о коме је речено ‘Није посједовао форму љепоте,’ а у другом тако славан и изванредан и предиван квалитет да су три апостола који су отишли горе са Исусом и видјели сјајну љепоту пали на своја лица“.⁸⁶ И ово је показатељ тога да се Христово тијело помало и разликовало од нашег чак и прије васкрсења (конкретно најбољи примјер тога је на гори Преображења)

⁷⁵ *Против Келса II*, 23.

⁷⁶ *Против Келса III*, 25.

⁷⁷ *Против Келса III*, 28.

⁷⁸ *Истио*.

⁷⁹ *Против Келса VI*, 73.

⁸⁰ *Бесједа 19*, 1–2. на Луку.

⁸¹ *Види Против Келса II*, 9.

⁸² *Коментар на Јеванђеље по Матјеју XII*, 29.

⁸³ *Види Против Келса III*, 29.

⁸⁴ *Коментар на Јеванђеље по Матјеју XII*, 4.

⁸⁵ *Коментар на Јеванђеље по Јовану II*, 21.

⁸⁶ *Против Келса VI*, 77.

али да је то опет било људско тијело које је и нама показало могућност да се преобрази у ‘сјајну љепоту’.

VII Васкрсење тијела

Прво ћемо нешто рећи о ‘судбини’ тјелесне природе на крају свијета, затим нешто о реинкарнацији, а потом мало више о ‘природи’ васкрслог тијела и о томе да ли је ово тијело којим се сада служимо у потпуности идентично оном којим ћемо се служити по васкрсењу.

а) Да ли ће на крају посве нестати тварна — то значи тјелесна — природа?

Раније смо поменули да је једино Божијој природи својствено да постоји без икакве примјесе било чега тјелесног. Из *Почела*⁸⁷ видимо да се Ориген борио против оних који су говорили да ће на крају сасвим нестати тварна, тј. тјелесна природа. **Њему** је скроз немогуће замислити да огромни број најразличитијих бића може живјети и постојати без тијела. Чак не даје ни дефинитиван одговор о могућности да тијела постану прочишћена те да се могу схватити као етерична пошто би посједовала неку небеску чистоћу и бистрину и каже да то са сигурношћу зна само Бог и они који су по Христу и Духу Светоме његови ‘пријатељи’. Касније,⁸⁸ кад се пита да ли је могуће да разумне природе остану посве нетјелесне када допру до врхунца светости и блаженства, каже да се **њему** то чини веома тешким и скоро немогућим. Као разлог зашто је то тако наводи различитост у свијету која не може постојати без тјелеса.⁸⁹ Каже да „ако је неко способан постојати без тијела, све може живјети без њега... Ако пак сва бића могу бити без тијела, тјелесност ће без сумње ишчезнути јер више неће бити од користи. Али како ћемо у том случају схватити шта Апостол каже на оним мјестима гдје расправља о васкрсењу мртвих? Ту каже: ‘Јер треба ово распадљиво да се обуче у нераспадљивост, и ово смртно да се обуче у бесмртност’.⁹⁰ А по Оригену, ‘ово распадљиво’ није ништа друго до тјелесна твар која је сада распадљива и која треба да ‘обуче нераспадљивост’ када се њоме почне служити душа која је постала савршеном и коју одликује нераспадљивост. Дакле, „када ово тијело које ће једном бити још сјајније стекне удио у Животу, приступиће ономе што је бесмртно да би постало и нераспадљиво“.⁹¹ Чини нам се да је Ориген и овдје, као и у *Пројив Келса*⁹² имао проблема са стоицима који су говорили да ће у одређено вријеме све нестати и да ће остати само Бог. Не знамо да ли су то они, иако нам се чини да нису, који су мислили да су духовна створења способна некад да живе изван тјелеса, те, према томе, да ће кад на крају смрт буде побјеђена, бити уништена тварна природа којој је смрт могла нешто урадити.⁹³ Даље он каже:

„Ако би се изнесено указало досљедним, преостало би вјеровати да ће наше стање једном бити нетјелесно... Стога се чини да ће тада престати употреба тјелеса. Ако престане, тијело се враћа у ништавило као што га раније није ни било. Размотримо, дакле, шта пада на памет **онима** који тако тврде. Ако тјелесна природа буде уништена, чиниће се

⁸⁷ 1, 6, 4.

⁸⁸ Види *Почела* 2, 2, 1.

⁸⁹ Види *Почела* 2, 1, 4.

⁹⁰ *Почела* 2, 3, 2.

⁹¹ *Исѿо*.

⁹² III, 75.

⁹³ Види *Почела* 2, 3, 3.

нужним да се опет по други пут успостави и створи... Ти би покрети, без сумње, изнова уродили различитошћу и разноврсношћу тјелеса која вазда украшава свијет. Свијет ће, наимае, увијек бити састављен од шароликости и разнобојности. То се пак ни на какав начин не да постићи без тјелесне природе.“⁹⁴

Дакле, закључује Ориген још једном на крају *Почела*⁹⁵ „разумних ће природа којима је потребно тјелесно одијело бити увијек. Зато ће тјелесна природа остати за стално. Нужно је, наимае, да се њоме као покривалом служе разумна створења“.

Овдје ћемо још споменути да Ориген одлучно одбацује учење о реинкарнацији. У *Пројив Келса*⁹⁶ и *Коментарију на Јеванђеље њо Мајшеју*⁹⁷ он учење о реинкарнацији назива блесавим и лажним учењем о сеоби душâ у тијелâ. Реинкарнација није начин на који се душа везује за тијело нити има везе са хришћанским учењем о васкрсењу. По њему, то је учење страног Цркви и ништа такво не налази се у Светом Писму.

б) ‘Природа’ васкрслог тијела

Ориген је био написао посебан спис о васкрсењу истоименог наслова, али је то његово дјело изгубљено. Он га помиње у *Почелима*⁹⁸ када расправља о васкрсењу и каже да је у том дјелу потпуније расправљао о том питању. Наимае, десето поглавље друге књиге *Почела* носи наслов ‘Васкрсење и суд’. Пошто, по Оригену, тијело је то које умире, онда се и васкрсење односи на тијело. Тумачећи Павлове ријечи да се ‘сије душевно тијело, а да ће васкрснути духовно тијело’ Ориген каже да ни **они** неће моћи негирати да ‘тијело васкрсава’ или да ћемо се по васкрсењу служити тјелесима.

„...ако је сигурно да ћемо се служити тјелесима и будући да се проповиједа да ће устасти тјелеса која су пала — у строгом се смислу само тада каже да нешто устаје ако је раније пало — нема сумње да тјелеса васкрсавају како бисмо се њима поново послуже васкрсења заодјенули... Ако, наимае, тјелеса васкрсавају, без сумње васкрсавају да нам буду одијело. И ако је нужно да будемо у тјелесима — а то је **сигурно нужно** -, морамо бити у **својим** тјелесима, а не у туђим. Ако је истина да тјелеса васкрсавају и да васкрсавају као духовна, нема сумње да васкрсавају из мртвих пошто одбацише распаљивост и одложише смртност... Иначе би било излишно и узалуд да неко васкрсне из мртвих па да поново умре“⁹⁹

Разматрајући како је могуће да тијела након распадања и претварања у прах васкрсну, Ориген прибјегава поређењу са сијањем, тј. зрном пшенице. У тијелима стално пребива и у смрти остаје *λόγος* који повезује тјелесну суштину и он се трајно одржава у тјелесној суштини и он ће по Божијој ријечи тјелеса дићи из земље. Тај исти *λόγος* који иначе обнавља тијело ће од земаљског и душевног тијела успоставити духовно тијело које може боравити на небесима.¹⁰⁰ Ориген сматра „да је квалитет духовног тијела такав да доликује да у њему долично пребивају не само свете и савршене душе већ и свако оно створење које ће се ‘ослободити од робовања распаљивости’. О томе тијелу Апостол каза и ово: ‘посједујемо дом који

⁹⁴ *Исѣо (ѡдвлачење наше, Н. П.).*

⁹⁵ 4, 4, 8.

⁹⁶ III, 75; V, 29; VII, 32;

⁹⁷ X, 20; XI, 17; XIII, 1.

⁹⁸ *Види* 2, 10, 1.

⁹⁹ *Исѣо (ѡдвлачење наше, Н. П.).*

¹⁰⁰ *Види* *Почела* 2, 10, 3.

није руком начињен. Вјечан је и на небесима¹⁰¹. То тијело које ћемо добити надалеко надвисује сва тијела и на земљи и на небу.¹⁰² Наше тијело не умире тако да готово ништа не задржава од своје суштине, као што су сматрали неуки и невјерници.

„Ми пак који вјерујемо у његово васкрсење сматрамо да се тијело у смрти само мијења. Сигурни смо да његова суштина траје и да је воља њеног Творца у одређено вријеме дозива у живот. Потом се у тијелу опет догађа промјена. Оно што је на почетку земаљско тијело ‘из земље’ у смрти се раствара. Изнова постаје прах и пепео... Али још ће једном васкрснути из земље. Послије тога ће по заслуги душе која је у тијелу боравила допријети до славе ‘духовнога тијела’.¹⁰³

Када на крају свијета Бог буде ‘све у свему’ тада ће и природа овог нашег тијела пријећи у духовно тијело.¹⁰⁴

Ориген је у *Проћив Келса* можда и снажније бранио хришћанско учење о васкрсењу тијела. Као што каже Чедвик (Chadwick, Н.) Келсу можда ниједно учење није било толико посебно огавно као учење о васкрсењу тијела.¹⁰⁵ Келс је због слабости које тијело носи са собом, исто сматрао лошим, тј. злим, а Ориген је сматрао да природа тијела није лоша.¹⁰⁶ Пошто каже да вјерујемо у васкрсење мртвих, он сматра и да се дешавају промјене у одликама тијела пошто су нека од њих ‘посијана у распаљивости, а устају у нераспаљивости, и нека посијана у дешчашћу а устају у слави и нека посијана у немоћи а устају у сили, и тијела која су посијана природно, устају као духовна.¹⁰⁷ Пошто смо већ утврдили да је материја као таква промјењива и стога способна да прихвати квалитет који јој год Бог подари, Ориген долази до тога да је по „Божијој вољи једна врста квалитета у предности код одређене материје, али ће након тога посједовати другу врсту квалитета која је, такорећи, боља и супериорнија“.¹⁰⁸ Тако можемо примјетити да постоји одређена разлика пошто „Сије се у распаљивости, устаје у нераспаљивости; Сије су у дешчашћу, устаје у слави; сије се у немоћи, устаје у сили; Сије се тијело душевно, устаје тијело духовно“¹⁰⁹ али ћемо о том питању нешто касније. Пошто је Келс мислио да ми вјером у васкрсење на неки начин обожавамо тијела, Ориген му је покушавао рећи да наша душа не жуди за тијелом које труне и да због тога што јој треба тијело да прелази са једног на друго мјесто, ово наше садашње тијело које је у потпуности пропаљиво, овај смртни шатор треба да обуче непропаљивост, а њен други дио, који је смртан и подложен смрти која је посљедица гријеха, мора обући бесмртност; јер кад се ово распаљиво обуче у нераспаљивост, и ово смртно у бесмртност, онда ће доћи оно што је одавно предвиђено од пророка, уништење побједе смрти.¹¹⁰ Дакле, након што тијело иструне, неће се вратити својој оригиналној природи „као што се посијано зрно које иструне не враћа као зрно. Јер ми сматрамо да, као што из зрна израсте клас, тако исто и у тијелу лежи извјестан принцип који не труне и из кога се тијело васкрсава у непропаљивости“.¹¹¹

¹⁰¹ Почела 3, 6, 4.

¹⁰² Исто.

¹⁰³ Почела 3, 6, 5.

¹⁰⁴ Види Почела 3, 6, 6.

¹⁰⁵ Види Chadwick, Н., “Origen, Celsus, and the Resurrection of the Body”, *The Harvard Theological Review*, 41/2 (1948).

¹⁰⁶ Види *Проћив Келса* III, 42.

¹⁰⁷ Види *Проћив Келса* IV, 57.

¹⁰⁸ Исто.

¹⁰⁹ Види *Проћив Келса* V, 19.

¹¹⁰ Исто.

¹¹¹ *Проћив Келса* V, 23.

Горе поменути Чедвик¹¹² нам даје и податке о преписци Оригена, са једне стране, и блаженог Јеронима и Методија, са друге стране. Чак је Методије написао и један спис ‘О васкрсењу’ као одговор истоименом Оригеновом спису. За нас је овдје важно и питање о сферичности тијела по васкрсењу. Ориген у *О молитви*¹¹³ помиње то да су небеска тијела сферичног облика (а све то у склопу тумачења Павлових ријечи да су и они приклонили кољена, где Ориген објашњава да њима иста нису потребна пошто не би имала сврху јер се они крећу на другачији начин) те су неки а међу њима и Кечау (Koetschau, P.) сматрали да је Руфин избацио сферичност из превода Почела 2, 10, 3. Чедвик сматра да се ипак тако нешто не може закључити по самој логици текста а ни од његових противника који би му то сигурно замјерили а ништа слично не помињу ни Јероним ни Методије. Ипак су и Методије и Јероним сачували оно што је Ориген стварно рекао:

„И добро се каже да је тијело као ријека, пошто, строго говорећи, његова примарна супстанција можда не остане иста ни два дана; ипак, Павле и Петар су увијек исти, не само у односу на душу..., јер форма — εἶδος која карактерише тијело остаје иста, тако да ознаке које су карактеристичне за физичке квалитете Петра и Павла остају постојане; то је стога због очувања овог квалитета што оживљци које смо задобили у младости остају на нашим тијелима, а тако је и са осталим одређеним необичностима, пјегам и осталим ознакама“.¹¹⁴

Он има још тога битног да нам каже, али о томе ћемо у наставку.

Постоји још један занимљив сегмент Оригеновог учења о васкрсењу. Наиме, он сматра да ће Бог свакоме дати тијело какво на неки начин он заслужи својим животом. Свети, тј. они који су живјели свето и чисто ће бити ‘одјевени’ у сјајна и славна тијела. Безбожни ће, напротив, који су у овоме животу љубили таму заблуда и ноћ незнања послуже васкрсења обући тамна и мрачна тијела.¹¹⁵ Бог је тај који мијења и преображава тјелесну природу у најразличитије облике и врсте већ како то траже **заслуге** бића.¹¹⁶ Чини нам се да Ориген хоће да каже да ће то тијело у сваком случају бити ‘духовно’ али ће се на неки начин разликовати по заслуги душе.¹¹⁷ Оно никако неће бити, као што су мислили неки грчки ‘умници’ састављено од неког „петог начела које је у свему другачије и различито од овог нашег тијела. Црквена вјера то не прихвата јер нико о томе не може из Светих Писама изнијети никакву слутњу“.¹¹⁸ На крају, занимљиво је и то да ће „тијело и оних који су одређени за ‘вјечни огањ’ и ‘за муке’ бити на темељу саме васкрсне промјене тако нераспадљиво да га ни муке неће моћи учинити распадљивим нити га уништити“.¹¹⁹ Пошто ће стално бити разумних природа којима је потребно тјелесно одијело, тјелесна природа ће остати за стално јер је нужно да се њоме као покривалом служи разумна створења.¹²⁰ Али, у *Коментарију на Јеванђеље по Мајшеју*¹²¹ Ориген вели да „свети ‘будући у овоме шатору, уздишу оптерећени’ са ‘пониженим тијелом,’ и

¹¹² *Bigu Chadwick, H., "Origen, Celsus, and the Resurrection of the Body", The Harvard Theological Review, 41/2 (1948).*

¹¹³ *Види О молитви* 31.

¹¹⁴ *Chadwick, H., "Origen, Celsus, and the Resurrection of the Body", The Harvard Theological Review, 41/2 (1948).*

¹¹⁵ *Види Почела* 2, 10, 8; *Против Келса* V, 19.

¹¹⁶ *Види Почела* 3, 6, 7 (погвлачење наше, Н. П.).

¹¹⁷ *Види Почела* 3, 6, 5.

¹¹⁸ *Почела* 3, 6, 6.

¹¹⁹ *Почела* 2, 10, 3.

¹²⁰ *Види Почела* 4, 4, 8.

¹²¹ XIII, 21.

чине све да би се нашли достојни у тајни васкрсења када ће Бог наново обликовати понижено тијело, али **не од свих**, него само од оних који су се показали као **прави** ученици Христови, тако да буде саобразно тијелу Христове славе¹²². Дакле, Бог ће тијела праведника обликовати тако да она буду сјајна и као у анђела, а тијела оних који се нису показали као прави ученици Христови ће, чини нам се, бити као у демона.

Сада ћемо се коначно позабавити оним што већ дуго одлажемо, а можда је и најзанимљивији дио Оригеновог учења о васкрсењу, наиме то, да ли је ово тијело којим се сада служимо у потпуности идентично оном којим ћемо се служити по васкрсењу. Прво ћемо изнијети неке наводе из његових дјела, углавном *Против Келса* али и других, о томе како то неће бити исто тијело, након тога о томе како то ипак хоће бити исто тијело и на крају ћемо видјети да ли је могуће да се та два става помире.

Келс је замјерао хришћанима, тј. оптуживао их је да они на неки начин обожавају тијела, да не желе да се ослободе од њих, а посебно му је сметало учење о васкрсењу тијела, као што смо раније и поменули. Ориген је, опет, са једне стране, покушавао да остане вјеран црквеној вјери о васкрсењу, а са друге, да то учење учини јаснијим његовим савременицима филозофима. Сматрао је, а у томе се поводио Светим Писмом, да нећемо живјети у истим тијелима а да она не доживе икакву промјену на боље. То је по њему било на неки начин недостојно Бога. И ту опет говори језиком апостола Павла који то пореди са сијањем пшенице, а Ориген то додатно појашњава и разрађује. Наиме, као што није оно зрно које је посијано исто онò које касније никне из стабљике, пошто оно 'умре', тако ни оно тијело које се сахрани није исто оно које ће касније бити васкрснуто, али смо и сами свједоци да остаје одређена сличност. Библија у многим одломцима учи да постоји разлика између тијела које је тако рећи, посијано, и оног које је, тако рећи, васкрснуто из њега, а можда најбољи показатељ тога су Павлове ријечи: 'Сије се у распаљивости, устаје у нераспаљивости; Сије су у бешчашћу, устаје у слави; сије се у немоћи, устаје у сили; Сије се тијело душевно, устаје тијело духовно. А 'Бог сваком даје тијело које хоће' и то сваком човјеку по његовим дјелима.¹²³ У наставку Ориген се брани и каже да се ми (хришћани) „не надамо као црви, нити наша душа жуди за тијелом које труне“¹²⁴ желећи да брани и Бога и то да ћемо по васкрсењу добити тијела која неће бити смртна ни пропаљива, тј. 'овај смртни шатор' како га Ориген назива, треба да се обуче у непропаљивост и бесмртност. Он не жели да на било који начин оспорава библијско учење о васкрсењу¹²⁵ али ипак сматра да смо ми хришћани убјеђени да се оно што је посијано не доводи у живот ако не умре, и да није тијело које је посијано оно које ће устати. Јер 'Бог дарује тијело које жели'. Након што је посијано у распаљивости, Он га васкрсава у нераспаљивости; и након што је посијано у бешчашћу, Он га васкрсава у слави; и након што је посијано у немоћи, Он га васкрсава у сили; и након што је посијано тијело природно,¹²⁶ Он васкрсава тијело духовно.¹²⁷ Још једном потврђује да ми не сматрамо да након што тијело иструне да ће се вратити својој оригиналној природи, као што се посијано зрно које

¹²² *Подвлачење наше*, Н. П.

¹²³ *Види Против Келса V, 18–19.*

¹²⁴ *Исто.*

¹²⁵ *Види Против Келса V, 22.*

¹²⁶ *Душевно по синодском преводу.*

¹²⁷ *Исто.*

иструне не враћа¹²⁸ као зрно. Јер сматрамо да, као што из зрна израсте клас, тако исто и у тијелу лежи извјестан принцип који не труне и из кога се тијело васкрсава у непропадљивости.¹²⁹ Ориген сматра да не би било достојно Бога а и да би било насупрот разуму „да учини вјечнима или зрно радије него клас који оно производи, или тијело посијано у пропадљивости радије него тијело које устаје из њега у непропадљивости“.¹³⁰ То потврђује и кад вели: „Нити кажемо да ће Бог васкрснути људе из мртвих са истом плоти и крви, као што смо рекли раније. Јер ми не држимо да ће природно¹³¹ тијело, које је посијано у пропадљивости и у бешчашћу и у немоћи, бити васкрснуто у истој **форми** у којој је посијано“.¹³²

Едвардс (Edwards, M. J.) сматра да на основу тога што нису сви могли препознати Бога у Христу, него су видјели само обичног човјека, и што је на гору повео само три ученика и пред њима се преобразио, и што га нису сви могли препознати по васкрсењу, да Ориген жели да покаже да наше тијело **неће бити слично**, ни по природи ни по својим функцијама, са овим нашим тијелом.¹³³

Иако нам се из овога (можда) може учинити да то неће бити исто тијело које сада имамо са оним у које ће нас Бог одјенути по васкрсењу, ипак смо (можда) и до сада били у прилици да примјетимо да ту није све тако једноставно. Ориген у *Прошћив Келса*¹³⁴ сасвим јасно каже: „Погледај крајње сљепо Келсовог Јеврејина који држи да је немогуће да неко поново устане из мртвих са истим тијелом“. Пошто можемо видјети да је ово Ориген рекао прије свих оних навода гдје говори да то неће бити исто тијело, јасно нам је да ће се овом нашем тијелу десити нека велика промјена која допушта да кажемо да оно и јесте и није то исто тијело. Слично Ориген говори и у *Похвали мученишћу*¹³⁵ гдје наводи изјаву трећег од браће из књига Макавејских при страдању који се моли Богу да прими његово жртвовање дијелова тијела са надом да ће их поново добити у **истом** стању. Можда најљепши опис и сажетак Оригенове мисли налазимо у *Почелима*¹³⁶ гдје се он конкретно бави овим питањем:

„Није тијело којим се сада служимо ‘у неугледности, распадљивости и слабости’ једно, док ће друго бити оно којим ћемо се служити ‘у нераспадљивости, моћи и слави’. Ријеч је о истом тијелу. Оно ће се, кад се отклоне слабости у којима је сада, преобразити у славу. Биће духовно...“

Ориген свједочи да ми хришћани вјерујемо да ће оно по Творчевој вољи увијек и непромјењено остати у том стању. Позива се на свједочанство апостола¹³⁷ за кога сматра да јасно тврди да се васкрслима из мртвих неће дати нека нова тијела већ ће примити она **иста** што су их имали за живота само **преображена** из слабијега у боље.

„Јер ово **исто** тијело које због служења души сада називамо ‘душиним’, доживљава одређено унапређење. Када душа, сједињена са Богом, са Богом постаје ‘један дух’, тијело тада служи духу. Тако закорачује у духовно стање и духовни квалитет“.¹³⁸

¹²⁸ У живој (иримједба наша, Н. П.).

¹²⁹ Види *Прошћив Келса* V, 23.

¹³⁰ *Прошћив Келса* V, 24.

¹³¹ Душевно по синодском преводу.

¹³² *Прошћив Келса* VI, 29 (погвлачење наше, Н. П.).

¹³³ Види Edwards, M. J., “The Doctrine of the Soul in Origen”, *Origen Against Plato*, Ashgate, Hants 2002.

¹³⁴ II, 57.

¹³⁵ 25.

¹³⁶ 3, 3, 6.

¹³⁷ *Сије се душевно тијело, васкрснуће духовно тијело.*

¹³⁸ *Истио* (погвлачење наше, Н. П.).

И Ориген се поново позива на свеопшту промјењивост тјелесне природе као подлогу за овакво гледиште. Форма је оно што се мијења, али тијело остаје исто.¹³⁹ Као што нпр. данас астронаути морају облачити посебна одијела када иду у свемир да би могли преживјети, исто тако Ориген сматра да је човјеку, тј. души, потребно тијело прикладно окружењу у ком се налази. Већ поменути Едвардс каже да чак и ако би људи на крају преузели форму анђела, то не значи да би тијело било уништено пошто Ориген каже да и анђели имају тијела танане супстанције и да је само Света Тројица у строгом смислу нетјелесна. Он помиње Павла који је ишао до трећег неба и каже да ту ни тијело ни крв нису сметали и сматра да је Ориген негирао да душа ужива продужену егзистенцију било које врсте без тијела. Закључује да је далеко од тога да Ориген верује да ће тјелесна природа бити изгубљена, пошто ће доћи на своје, развијајући се у 'духовно тијело' од просто животињске или психичке одјеће која је пратила душу на њеном путовању на горе; плот и крв ће заиста ишчезнути, али оно што остане ће оправдати обећање Апостола и открити колико је већи сјај небеске славе од оне земаљске.¹⁴⁰

Са њим се слаже и Ферведр (Fairweather, W.) који каже да је Ориген разрађивао учење о васкрсењу и духовном тијелу кроз језик апостола Павла. И он сматра да ћемо, по Оригену, при васкрсењу бити по други пут обучени у тијела у којима сада пребивамо.

„Биће **иста**, али са **разликом**. Због промјене његове материјалне супстанције, биће духовно, славно, непропадљиво. По моћи и благодати васкрсења из животињског тијела ће се развити духовно тијело ослобођено свих материјалних својстава, чак и дијелова са чулним функцијама, тијела сјајна као звијезде на небу. Ово је могуће јер у супстанцији тијела постоји неуништива клица која га диже и обнавља, као што сјемени принцип у зрну пшенице које умире у земљи враћа зрно у тијело које има стабљику и клас. Воља Божија која га је створила таквим какав је може васкрснути ово наше садашње тијело у чистоћу и сјај духовног тијела... У сваком случају, опште ознаке ће бити сачуване, а тијело прикладно новом окружењу“.¹⁴¹

На крају овог поглавља још једном прибјегавамо Чедвику и већ му поменутом дјелу¹⁴² гдје он наводи преписку Оригена и Методија о проблематичним тачкама учења о васкрсењу тијела. Ориген се у писму Методију пита шта ће се десити са оним тијелима која су неке животиње појеле и која су постала тијела тих животиња као што све што ми поједемо постаје наше тијело? Још се пита и ако би тијело требало да васкрсне у истој **форми**, каква ће корист бити од његових органа?¹⁴³ Ориген ту затим тврди да ако би се прихватио **прост** поглед на васкрсење, васкрсла тијела би имала исте потребе као земаљска. Ориген не говори о васкрслим тијелима као да ће и она бити сферичног облика, али ипак користи исти аргумент и кад жели да покаже да при васкрсењу неће бити поново устројена земаљска тијела а и кад у *О молићви*¹⁴⁴ говори о томе да небеска тијела јесу сферична. Наиме, по Оригену, неприхватљиво је рећи да су небеска тијела тако образована, да она имају и тјелесна кољена јер њихово постојање не би било у складу са њиховим

¹³⁹ *Вигу Проишв Келса VI, 77.*

¹⁴⁰ *Вигу Edwards, M. J., "The Doctrine of the Soul in Origen", Origen Against Plato, Ashgate, Hants 2002.*

¹⁴¹ *Fairweather, W., Origen and Greek Patristic Theology, New York, 1901 (уодвлачење наше, Н. П.).*

¹⁴² *Вигу Chadwick, H., "Origen, Celsus, and the Resurrection of the Body", The Harvard Theological Review, 41/2 (1948).*

¹⁴³ *Слично иишћање йосћаваља и у Проишв Келса VI, 61 и у О молићви 31 їдје каже да сваки гио иишћела и сада а и йо васкрсењу йреба да има своју функцију.*

¹⁴⁴ 31.

начином кретања. Због тога он користи исти аргумент кад говори и о васкрсењу тијела, јер сматра да тада тијела неће користити све органе који су нам на земљи потребни, тачније, сматрамо да Ориген жели рећи да нпр. по васкрсењу наша тијела неће имати дебело цријево... Аутор наводи и Оригеново писмо Методију гдје каже да ће душа при васкрсењу посједовати исту физичку форму, али да ће она ипак бити знатно напреднија. Ориген ту разлику пореди са оном коју има човјек при одрастању од стања дјетета па све до старца гдје има оквирно исти изглед. Дакле, биће исто иако неупоредиво савршеније. Као разлог томе он наводи чињеницу да гдје год се душа налазила, она мора имати тијело прикладно мјесту на коме се налази; ако бисмо ишли живјети у мору, била би нам потребна пераја и крљушти као рибама; ако ћемо живјети на небесима, онда ће нам бити потребна духовна тијела. Према томе, земаљска форма није изгубљена, као што ни Исусова форма није постала знатно другачија на гори Преображења.¹⁴⁵ Чедвик говори и о томе да је Ориген сматрао да иако је Христос јео по васкрсењу, ипак његово тијело није било исто као и прије васкрсења пошто знамо да је нпр. пролазио кроз затворена врата и слично. Дакле, иако „*тијело, које не користи ништа и сродна му крв, не могу наслиједити Царство Божије*“, ипак треба казати да ће га наслједити сви они који своје тијело и земљу, прах и крв, преобрате у небеску супстанцију.“¹⁴⁶ Али, занимљиво је и то да „*Божији људи кажу да ‘оно пропадљиво треба да обуче непропадљивост’, што је различито од оног што је непропадљиво, и да ‘оно смртно треба да обуче бесмртност’, што није исто са оним што је бесмртно. Обрати пажњу на карактер живота који је стављен пред нас по Библији, када она каже да треба да обучемо непропадљивост и бесмртност које, као што одјећа на човјеку који ју је обукао и који је окружен њоме, не допушта особи која је носи да ишта претрпи од пропадљивости или смрти.*“¹⁴⁷

VIII Светима се није борити ‘против плоти’¹⁴⁸ и крви већ против поглаварстава...’

Сада ћемо се мало позабавити проблемом ‘плоти’, тј. по Оригену, ако смо добро схватили, тијела које је још увијек плот и покушати да видимо шта то све за њега значи. Ориген сматра да наше тијело од себе тежи са јелом и пићем, те да ђаво није узрок оних ствари за које је јасно да потичу од тјелесне нужности, а то су: глад, жеђ и тјелесно сједињење.¹⁴⁹ Он то закључује тумачећи ријечи апостола Павла: „Плот жели против Духа, а Дух против плоти; а ово се противи једно другоме, да чините оно што не бисте хтјели.“¹⁵⁰ Тако каже да ако је такво стање, онда се морамо ‘понекад борити против плоти и крви’¹⁵¹ и наставља да је то тако док ‘смо људи’¹⁵² и док ‘ходамо у плоти.’¹⁵³ „Тако се неко бори против оваквог, неко против онаквог тијела. Један оволико, а други онолико времена. Једнога тијело подражава на ово и ово,

¹⁴⁵ *Види Chadwick, H., “Origen, Celsus, and the Resurrection of the Body”, The Harvard Theological Review, 41/2 (1948).*

¹⁴⁶ *О молитви 26.*

¹⁴⁷ *Пројив Келса VII, 32.*

¹⁴⁸ *Синодски ‘тијела’.*

¹⁴⁹ *Види Почела 2, 11, 4; 3, 2, 2–3.*

¹⁵⁰ *Гал 5, 17 (по синодском преводу умјесто ‘илои’ је ‘тијело’).*

¹⁵¹ *Еф 6, 12 (по синодском преводу умјесто ‘илои’ је ‘тијело’).*

¹⁵² *1 Кор 3, 4.*

¹⁵³ *2 Кор 10, 2.*

а другога на оно“.¹⁵⁴ Али и сам Христос је учествовао у људској природи и узео је људску плот која жели против Духа.¹⁵⁵ Док се молио у гетсиманском врту говорио је као човјек о слабости људске плоти и о спремности духа.¹⁵⁶ Он се појавио као слаб, јер је узео слабо људско тијело.¹⁵⁷

Ориген чак у свом дјелу *О молићви*¹⁵⁸ говори о томе да смо **сада**, кад смо још несавршени, дужни да се боримо против тијела које жели оно што је противно духу или му је супростављено, или против душе сваке плоти која, носећи исто име са тијелом, представља за њу сједиште, заповједно начело, тзв. срце; а **тада**, када будемо као борци који стреме напред и савршени су, нећемо бити дужни да се боримо против плоти и крви, нити са искушењима која су људи већ савладали, већ ћемо се борити против *власџи и сила, ѿроџив ѿсѿодара џамае вијека овоѿа и духова злобе*. У *Коменџару на Плач Јеремијин*¹⁵⁹ Ориген каже да му се чини да су забрањена од Бога за душу која је у Цркви дјела и воље плоти, јер су то прави народи који су у непријатељству са Богом. Још каже да се плот бори против Духа, јер је воља плоти у непријатељству са Богом пошто није подвргнута закону Божијем а не може ни бити.

Међутим, иако је ‘плотска мудрост са Богом у непријатељству’¹⁶⁰ то не долази од самога стварања, јер не би приличило да је Бог створио неку природу која му је непријатељска и која се ‘не може подложити’ ни њему ни његовом закону.¹⁶¹ Чак постоје и „бројне друге душеине страсти које уопште немају извора у тијелу, а ипак им се дух противи“.¹⁶² Без обзира на све то, „светима се није борити ‘против тијела и крви већ против поглаварстава, и власти, и господара таме овога свијета, против духова злобе у поднебесју“.¹⁶³ Њихово тијело, услијед додира Духа Светог на њиховој души, више се не буни против живота по врлини у коме је умрло ‘мисли по плоти’. У њима су ‘дјела тијела’ и непријатељства која потичу из ‘мисли по плоти’ које је супростављено Богу, умртвљена божанским Духом.¹⁶⁴ Стога, наше ратовање није против плоти и крви, него против поглаварстава и власти.¹⁶⁵ А „ријеч ‘нама’ треба овако схватити: ‘мени’ тј. Павлу, вама Ефешанима и свима који се немају борити са тијелом и крвљу... Тако није било у Коринту. Коринћани још треба да се боре ‘против тијела и крви’. Њих није ‘снашло друго искушење до човјечије“.¹⁶⁶ Завршавамо овај одјељак парафразирањем једног мјеста из *Коменџара на Јеванђеље ѿ Маџејју*¹⁶⁷ који говори о хармонији тијела, душе и духа гдје Ориген врши ‘подјелу’ човјекских стања. У грјешницима, гријех овладава душом и она се покорава појудама тијела; у онима који се још боре против гријеха, ‘плот жели против Духа, а Дух против плоти’; док у случају оних који су постали савршени, дух је стекао власт и усмр-

¹⁵⁴ Почела 3, 2, 3.

¹⁵⁵ Види *Проџив Келса III*, 28.

¹⁵⁶ Види *Проџив Келса II*, 26.

¹⁵⁷ Види *Бесједа 19*, 2. на Луку.

¹⁵⁸ 29 (*ѿодвлачење наше, Н. П.*).

¹⁵⁹ Види *Коменџар на Плач Јеремијин XXVII*, цитирано ѿрема *Commentary on Lamentations y: The Early Church Fathers: Origen, Joseph W. Trigg, New York, 2002.*

¹⁶⁰ Рим 8, 7.

¹⁶¹ Види *Почела 3*, 4, 5.

¹⁶² *Почела 3*, 4, 2.

¹⁶³ *Почела 3*, 2, 1.

¹⁶⁴ Види *Проџив Келса VII*, 4.

¹⁶⁵ Види *Проџив Келса XII*, 13.

¹⁶⁶ *Почела 3*, 2, 4.

¹⁶⁷ *XIV*, 3.

тио дјела тијела тако да даје тијелу од свог живота. На тај начин је испуњено и то да ће оживјети наша смртна тијела Духом који пребива у нама и тиме долази до слоге тијела и духа. Али је још више благословено ако се троје састави заједно, 'и васцијели дух наш и душа и тијело да се сачува без порока за долазак Господа нашега Исуса Христа.' Кад су дух, душа и тијело сложни, међу њих долази Син Божији коме је све посвећено, — ово троје, — и ниједно му се не противи, и више нема никакве противрјечности ни у дијелу духа, ни **чак** у души, а **више** ни у тијелу.¹⁶⁸

IX Иако смо у плоти нисмо по плоти

Ориген и на ову тему углавном говори језиком и мислима апостола Павла. Можда главна мисао сада је: „А који су по плоти¹⁶⁹ не могу угодити Богу. А ви нисте по плоти него по Духу, пошто Дух Божији живи у вама“.¹⁷⁰ Хришћани треба да науче да Духом умртве дјела тијела и да се труде да не буду више по плоти него само по Духу.¹⁷¹ Келс нас је чак називао и 'тјелесном расом'.¹⁷² Говорио је и да смо потпуно везани за плот.¹⁷³ Незнабошци су тврдили да живимо за тијело које је мртва ствар, упркос чињеници да са убјеђењем казујемо: „Јер живећи у плоти, не војујемо *и*о плоти; Јер оружје нашега војевања није плотско него силно Богом“.¹⁷⁴ Ориген му на то одговара опет Павловим ријечима из посланице Римљанима:¹⁷⁵ „ако живите по плоти, помријећете; ако ли Духом дјела тјелесна умртвљујете, живјећете“.¹⁷⁶ Живот по плоти је блуд, пијанство и разврат, те зато не може истовремено човјек живјети и по плоти и по Духу.¹⁷⁷ Штавише, ниједан човјек неће бити крунисан ако се из све снаге не бори са пониженим тијелом чак и овдје на земљи.¹⁷⁸ Ориген је при тумачењу Јеванђеља по Матеју¹⁷⁹ указао на то да је Христос људима окупљеним око њега наредио да подвргну плот и да покоре плотску мисао да би могли да узму учешћа у хљебовима које је благословио, јер је душа грјешника по плоти, а праведника по Духу.¹⁸⁰ Кад дођемо под власт Царства Божијег, гријех ни на који начин *не може да влада у смртном тијелу нашем* и нема више права да сљедује његовим заповијестима, када он покуша душу нашу да наведе на тјелесна и богопротивна дјела.¹⁸¹ Јер, по Оригену, небеса су затворена за безбожнике, и за оне који носе икону земаљскога, а отворена за праведне и оне који су украшени иконом небескога. Јер су за првог, пошто је доле и још увијек по плоти, боље ствари затворене, пошто их не могу разумјети и пошто немају ни снаге ни воље да виде њихову љепоту, пошто гледају доле и ни не труде се да погледају горе.¹⁸²

¹⁶⁸ Подвлачење наше, Н. П.

¹⁶⁹ По синодском иреводу умјестіо 'илои' је 'ишијело'.

¹⁷⁰ Рим 8, 8–9.

¹⁷¹ Види Проишв Келса VII, 38.

¹⁷² Види Проишв Келса VII, 39.

¹⁷³ Види Проишв Келса VII, 45.

¹⁷⁴ Проишв Келса VII, 46; 2 Кор 10, 3–4 (По синодском иреводу умјестіо 'илои' је 'ишијело'; подвлачење наше, Н. П.).

¹⁷⁵ 8, 13.

¹⁷⁶ Проишв Келса VII, 52; По синодском иреводу умјестіо 'илои' је 'ишијело'.

¹⁷⁷ Види Проишв Келса VIII, 23.

¹⁷⁸ Види Проишв Келса VIII, 56.

¹⁷⁹ Види Коменіар на Јеванђеље іо Майіеју XI, 3.

¹⁸⁰ Види Коменіар на Јеванђеље іо Майіеју XIII, 2.

¹⁸¹ Види О молиіви 25.

¹⁸² Види Коменіар на Јеванђеље іо Јовану II, 4.

Едвардс¹⁸³ говори како Ориген при тумачењу књиге Постања говори о ‘два стварања’ човјека — прво су створени мушко и женско по икони Божијој, а онда слиједи ‘обликовање’. Иако друго стварање за собом повлачи утјеловљење душе, и стога (претпостављамо), силазак са неба на земљу, ни у ком случају се не каже да је то посљедица грјешности или нечега што прати гријех пошто Ориген као прво, не допушта постојање икакве историје душе прије њеног утјеловљења, те тако ни прилику да она сагријеши, а као друго само ‘учење’ о ‘два стварања’ човјека је произашло у покушају објашњења чињенице да се у Постању прво помиње стварање ‘мушког и женског по икони Божијој’ а потом ‘обликовање’ човјека од земље а онда и жене из његовог ребра: Заиста овог човјека, за кога каже да је створен по икони Божијој, не схватамо као тјелесног. Јер тјелесни прах не садржи икону Божију, нити се за тјелесног човјека каже да је створен него обликован, као што и пише у овом што слиједи: јер је речено, Бог је обликовао човјека, тј. скројио га је од праха земаљског. Јер онај који је створен по икони и подобију Божијем, то је наш унутрашњи човјек, невидљив и нетјелесан, непропадљив и бесмртан. Ориген јасно подучава да је икона Божија у човјеку деградирана падом. Ми сами, инсистира он, нисмо икона, јер смо само створени по икони, која је Христос. Пошто је то икона Бога, она почива у нетјелесном дијелу који дијелимо са Христом, а то је душа. Без обзира на све, Божија је воља да се душа утјелови. А разум је у души и он је затворен у тамницу тијела и крви.¹⁸⁴ Душа је заробљена у ‘понижено тијело’ а Ориген каже да „они који су разумјели ово кажу ‘Ја јадни човјек! Ко ће ме издати од тијела смрти ове?’“¹⁸⁵ Разум може нешто схватити о божанској природи ако је очишћен и одвојен од тјелесне природе.¹⁸⁶ На основу тога, Ориген говори о извјесном ‘ослобађању од живота у плоти’.¹⁸⁷ Пошто су хришћани, чини нам се, били од многобожаца ‘прозивани’ због вјере у васкрсење тијела да су неки ‘љубитељи тијела’, Ориген у *Против Келса* а поготово у *Похвали мучеништва* говори о невезаности хришћана за тијело и њиховом лаком предавању смрти за Христа.¹⁸⁸ Сматра да душе оних који умиру за хришћанство и зарад религије су славно ослобођени од својих тијела, уништавају Злога.¹⁸⁹ Ово тијело, плот, је *тијело унижења, смрти* и назива се још, међу осталим, и колиба (шатор), те је терет јер је смртно.¹⁹⁰ Ориген позива на храброст при мучењима и каже да се „сваки који *најушиша ово тијело настањује код Господа* Васељене“.¹⁹¹ Већ смо поменули да оно што се налази у Богу не може видјети ниједно биће обучено у тијело, прије него буде у стању да се одвоји од тијела.¹⁹² Ориген позива мученике да се не колебају кад већ имају могућност да свој дух ослободе стега тијела, да разријеше узбуркано море тијела и крви ради наслађивања блаженим покојем са Христом Исусом.¹⁹³ Дакле, душа треба да следује за духом и да се одвоји од свога тијела, а не само то, него и да се на најприснији начин сједињује са њим те

¹⁸³ Виду Edwards, M. J., “The Doctrine of the Soul in Origen”, *Origen Against Plato*, Ashgate, Hants 2002. Ово нам се чини да Ориген каже и у *Против Келса* VI, 63; VII, 66 и VIII, 49.

¹⁸⁴ Виду Почела 1, 1, 5; *Похвала мучеништва* 47.

¹⁸⁵ *Против Келса* VIII, 54.

¹⁸⁶ Виду Почела 1, 1, 7.

¹⁸⁷ Виду *Против Келса* VI, 59.

¹⁸⁸ Виду *Против Келса* VII, 39.

¹⁸⁹ Виду *Против Келса* VIII, 44.

¹⁹⁰ Виду *Похвала мучеништва* 3; *Коментар на Јеванђеље њо Јовану II*, 30.

¹⁹¹ *Похвала мучеништва* 4.

¹⁹² Виду *Похвала мучеништва* 13.

¹⁹³ Виду *Похвала мучеништва* 47.

ће тако постати душа духовна.¹⁹⁴ „Када дође пуноћа времена, онда се више не смије сматрати да ће се истинско мољење и савршено клањање и даље обављати у Јерусалиму, пошто више неће бити по плоти, него по Духу.“¹⁹⁵ Истинити богомољци морају бити они који се клањају Оцу у Духу а не по плоти, и у истини а не у типовима, а они који се не понашају овако нису истински богомољци.¹⁹⁶

Х Наша тијела су храм Божији

Иако нам се из претходна два поглавља може учинити да Ориген, ако и поштује тијело, то се односи само на оно по васкрсењу, ипак ћемо сад покушати да покажемо да он и овакво наше тијело, плот, такође поштује, а и сам Христос је узео баш то и такво тијело, тј. плот која жели против Духа.¹⁹⁷ Ориген велику пажњу посвећује одговору на Келсову тврдњу да је душа Божије дјело а природа тијела је другачија.¹⁹⁸ Кад, по Оригену, ни тијела најситнијих створења нису презрена од Грнчара, гдје је Творац показао своје умјеће, онда нису ни наша.¹⁹⁹ Ориген показује поштовање и према људским лешевима, тј. мртвим тијелима. Он у *Проћив Келса*²⁰⁰ истом одговара да се не слаже са њим и Хераклитом у вези са тим да ‘мртва тијела треба да буду бачена као гора него измет’. Иако би

„...измет требало бацати, људска мртва тијела не би због поштовања душе која је пребивала у њима, а нарочито ако је та душа била добра. Јер сходно добрим обичајима она се сматрају достојнима сахране са свим могућим почастима које одговарају њиховом карактеру тако да, ако је могуће, не бисмо увриједили душу која је пребивала у њима тако што бисмо их бацили након што их душа напусти, као што радимо са тијелима животиња“.

Каже му да „хришћани ово држе поготово јер су убјеђени да част указана тијелу у ком је обитавала разумна душа треба да се примјени на личност која је примила душу која је добру битку водила са овим органом“.²⁰¹ Иако нас је Келс оптуживао за недосљедност јер се „са једне стране надамо васкрсењу тијела као да је вриједно да прими почаст од Бога, а са друге стране га предајемо казнама као да је безвриједно. Тијело које страда зарад побожности и бира невоље зарад врлине сигурно **није безвриједно**; оно што је потпуно безвриједно је тијело које је било протраћено на зла задовољства“.²⁰² И блажени Јероним, иако се није са Оригеном слагао о свему око васкрслог тијела, признаје му да упорно тврди да ће тијело васкрснути пошто не би било поштено да **сапатник душе** не учествује у благословима вјечног живота.²⁰³ Дакле, један од разлога очувања земаљске форме је тај што је тијело учествовало са душом у њеним дјелима те треба и у казнама или наградама.²⁰⁴

¹⁹⁴ *Види* О молићви 9.

¹⁹⁵ Коменћар на Јеванђеље њо Јовану Тринаесџа књџа — XIII, 85, цџџирамо љрема *Commentary on John, Book 13.3–192*, у: *The Early Church Fathers: Origen*, Joseph W. Trigg, New York, 2002.

¹⁹⁶ *Види* Коменћар на Јеванђеље њо Јовану Тринаесџа књџа — XVIII, 109.

¹⁹⁷ *Види* Коменћар на Јеванђеље њо Маџеју XII, 29; *Проћив Келса* II, 23; III, 28; VI, 68; *Почела Прег.* 4.

¹⁹⁸ Он о џџоме џџше од *Проћив Келса* IV, 58–9.

¹⁹⁹ *Исџо*; И Коменћар на Псалме 4, цџџирано љрема *Commentary on Psalms 1–25*, у: *The Early Church Fathers: Origen*, Joseph W. Trigg, New York, 2002.

²⁰⁰ V, 24.

²⁰¹ *Проћив Келса* VIII, 30.

²⁰² *Проћив Келса* VIII, 50 (*Йодвлачење наше, Н. П.*).

²⁰³ *Види* Edwards, M. J., “The Doctrine of the Soul in Origen”, *Origen Against Plato*, Ashgate, Hants 2002 (*Йодвлачење наше, Н. П.*).

²⁰⁴ *Види* Chadwick, H., “Origen, Celsus, and the Resurrection of the Body”, *The Harvard Theological Review*, 41/2 (1948).

Ориген говори и о томе да су наша тијела храм Божији. Она *пoсtиjаjу* храм Божији када ‘постанемо подражаваоци Бога’ и кад усвојимо у своју врлинску душу обиљежја Бога и кад у њој ‘посједујемо’ Бога, кад станемо ‘свети јер је свет Он, Господ Бог наш’.²⁰⁵ Ориген свједочи да смо „научени да су наша тијела храм Божији; и ако неко развратношћу и гријехом изопачи храм Божији, тај ће бити уништен као онај ко је стварно безбожан у свом односу према истинитом храму“.²⁰⁶ У *Коментарију на Јеванђеље ѿ Мајтеју*²⁰⁷ он говори о заједници Христа и Цркве, и како су они једно тијело, и каже да је Христос постао плот да би био једна плот са женом — Црквом;²⁰⁸ а у *Коментарију на Јеванђеље ѿ Јовану*²⁰⁹ говори о Пасхи и Христу и како је Христос рекао да ко не једе Његову плот, нема живота вјечног и томе слично.

XI Закључак

Надамо се да смо у овом раду успјели приближити Оригеново учење о тијелу и можда ‘разбити’ неке предрасуде везане за тај дио његовог учења. Сматрамо да Ориген није био неко ко би се без икаквог разлога супротстављао своме епископу. Такође нам је занимљиво и то да многи истраживачи о његовој осуди од епископа говоре да је изазвана наводно јеретичким учењима, али питамо се зашто се то онда није десило раније, него тек кад су га, без знања његовог епископа, рукоположили епископи у Палестини. Чини нам се да човјек који каже: „Ако је Исус, Син Божији, био подвргнут Јосифу и Марији, зар ја нећу бити подвргнут епископу, који ми је постао **оцац** по Богу? Зар нећу бити подвргнут презвитеру који је постављен нама мношвом по Божијем избору?“²¹⁰ неће бити непослушан епископу због своје гордости. Ориген је био човјек Цркве, али је био образован и у грчким наукама, међутим и то да би лакше вршио катихизацију у школи. Слажемо се са Едвардсом²¹¹ који каже да је Ориген научио више из Библије него из било чега другог и да би требало да је очигледно да је Библија, прије него Платон, Оригенов приручник, и да Библија, прије него Платон, мора бити наш водич у тумачењу његовог рјечника. Исти у свом другом тексту²¹² каже да ће прије бити да је Аристотелово учење у *Метифизици* то које је утицало на Оригена, него неки други од философа (Платон или стоици), поготово у свом учењу о материји и о томе да је једино Бог у потпуности нематеријалан, али и то он продубљује учењем Цркве о творевини, те каже да су створења материјална јер су створена. Цар Јустинијан нам ни у ком случају не може бити ауторитет за изучавање изворног Оригеновог учења. И више је него упитно да ли је Ориген сматрао да ћемо по васкрсењу бити сферични. Управо супротно, докази нас доводе до закључка да се придржавао наставка постојања личног идентитета у некој форми. Едвардс тврди да је Оригенов приказ односа човјекове суштине и његовог тијела превише суптилан да би био ухваћен у мрежу јереси, али се и пита шта ћемо са његовим тврђењем да је васкрсло тијело финије материје него оно плоти,

²⁰⁵ *Види Против Келса VI, 63.*

²⁰⁶ *Против Келса VIII, 19.*

²⁰⁷ XIV, 17.

²⁰⁸ *Слично говори и у Коментарију на Јеванђеље ѿ Јовану X, 23 и X, 27.*

²⁰⁹ X, 13.

²¹⁰ *Бесједа 20, 5 на Луку (пoдвлачење наше, Н. П.).*

²¹¹ *Види Edwards, M. J., "The Doctrine of the Soul in Origen", Origen Against Plato, Ashgate, Hants 2002.*

²¹² *Види Edwards, M. J., "Origen No Gnostic; Or on the Corporeality of Man", Journal of Theological Studies, 43/1 (1992).*

и заиста у континуитету са садашњим само у форми? Такође сматра да иако би се могло рећи да је то његово тумачење Павлових ријечи, ипак остаје проблем борбе против докета гдје се наглашавало да ће баш ово тијело и ове кости васкрснути и ту наводи Тертулијана као великог поборника таквог учења. Међутим, Тертулијан је био монтаниста. Као одговор на ово, Едвардс наводи Атинагору и Иполита који нису одбачени од Цркве а говорили су слично као Ориген. Тако Атинагора каже: „Увјерени смо да ћемо напустити земаљски живот зарад небеског који је бољи него садашњи, заувјек уживајући са Богом у присуству непромјењивог, у безболном стању душе, не као бића плоти, иако је можемо задржати, али радије као небески духови“; а слично вели и Иполит: „Људи ће по васкрсењу бити као анђели Божији, тј. у неуништивости, бесмртности и немогућности пропадања. Јер неуништива суштина ништа нити прозводи нити је произведена, не расте, не спава, није гладна, није жедна, није малаксала, не трпи нити умире; није рањена ексерима нити копљима, не зноји се нити убија. Таква је природа анђела и душа пуштених из тијела, пошто су другачије врсте, и различите од створења садашњег свијета, која су видљива и ишчезнуће“.

На крају закључује да Ориген, као што смо могли да видимо, никада није порицао да ће човек имати тијело у рају, нити је на основу тога скренуо од православља. Могуће је да он подржава штетан дуализам учећи да је омотач плоти у садашњем свијету само ропство које смо сковали сопственим преступима, прије него то да нам је оно прибављено од стране благе и свемогуће воље. Ипак, за разлику од својих савременика докета, он се није могао одрећи спасења тијела; и стога је био и ватрени савјетник мученицима и велики теолог Оваплоћења, који, знајући колико је далеко човјеково садашње стање од Бога, никад није престао да размишља о вољном унижењу Христовом. Исти аутор у свом трећем дјелу²¹³ каже да ако Оригенова есхатологија, тј. говорење о томе да ће при васкрсењу тијело бити преобразено у далеко савршеније духовно тијело и које ће, чини нам се, бити сличније анђелском него овој нашој плоти, а и на неки начин то мора бити пошто је овако пропадљиво, прелази преко граница црквене традиције, то није због тога што је он изгубио своје хришћанство спрам Грка. Он усваја оруђа свјетовне философије да би одговорио на питања наметнута Цркви њеним очекивањем Царства. Дубока и постојана вјера у васкрсење тијела и увјерење да благодат мора дјеловати према мртвима колико и према живима су стубови његовог учења; обоје почивају на аксиому да су и тијело и душа подједнако потребни Божијем циљу.

Summary: In this text, the author aims at representing Origen's treatment of the body. It is important to mention that the author, besides the two of Origen's pieces of writing in which he strives for systematization (*On First Principles* and *Against Celsus*), also uses the rest of his works to reach most of the occasions where Origen refers to body. Origen, in general, no matter what he writes about, does it by interpreting Scripture, and in our case those are usually the Epistles of St. Paul the Apostle. In this text, the author reveals, step by step, attributes of the body, starting from the matter as the basis of a body and goes on to Origen's division of body in different 'types,' depending on the merits of that who possesses the body, all the way to resurrection and transformation of the body at Paroussia. The first part of the text deals with the body which is juxtaposed to God who is absolutely immaterial, but also with the Incarnation. The author then describes elementary marks of body and the relation between body and soul

²¹³ Bugu Edwards, M. J., "Origen's Two Resurrections", *Journal of Theological Studies*, 46/2 (1995).

and, finally, he refers to the body of Christ. The most substantial part of the text is the second part, which represents the heart of the text and it focuses on Origen's teachings on resurrection. The third part is the interpretation of the citations from Scripture which claim that the holy people should not fight flesh, and that, although we *have* flesh, we are not *in* flesh and our bodies are the temple of God.

Key words: Origen, body, flesh, Incarnation, fall, resurrection, matter, variability, transformation, merit, angels, demons.